

museum tijdschrift

Het grootste kunsttijdschrift van Nederland

nr 4 juni-juli 2022 • € 10,50 • verschijnt 8x per jaar

Domburg

Jo Koster

Overzicht van een
reislustig leven

Rotterdam

Here we are

Het belang van
vrouwen in design

Londen

Ingres & Picasso

Waarom grote
kunstenars stelen

+ de tentoonstellingsagenda
40 pagina's gratis bijlage

BP

02204

8 710966 970829

BLIK OP ONEINDIG

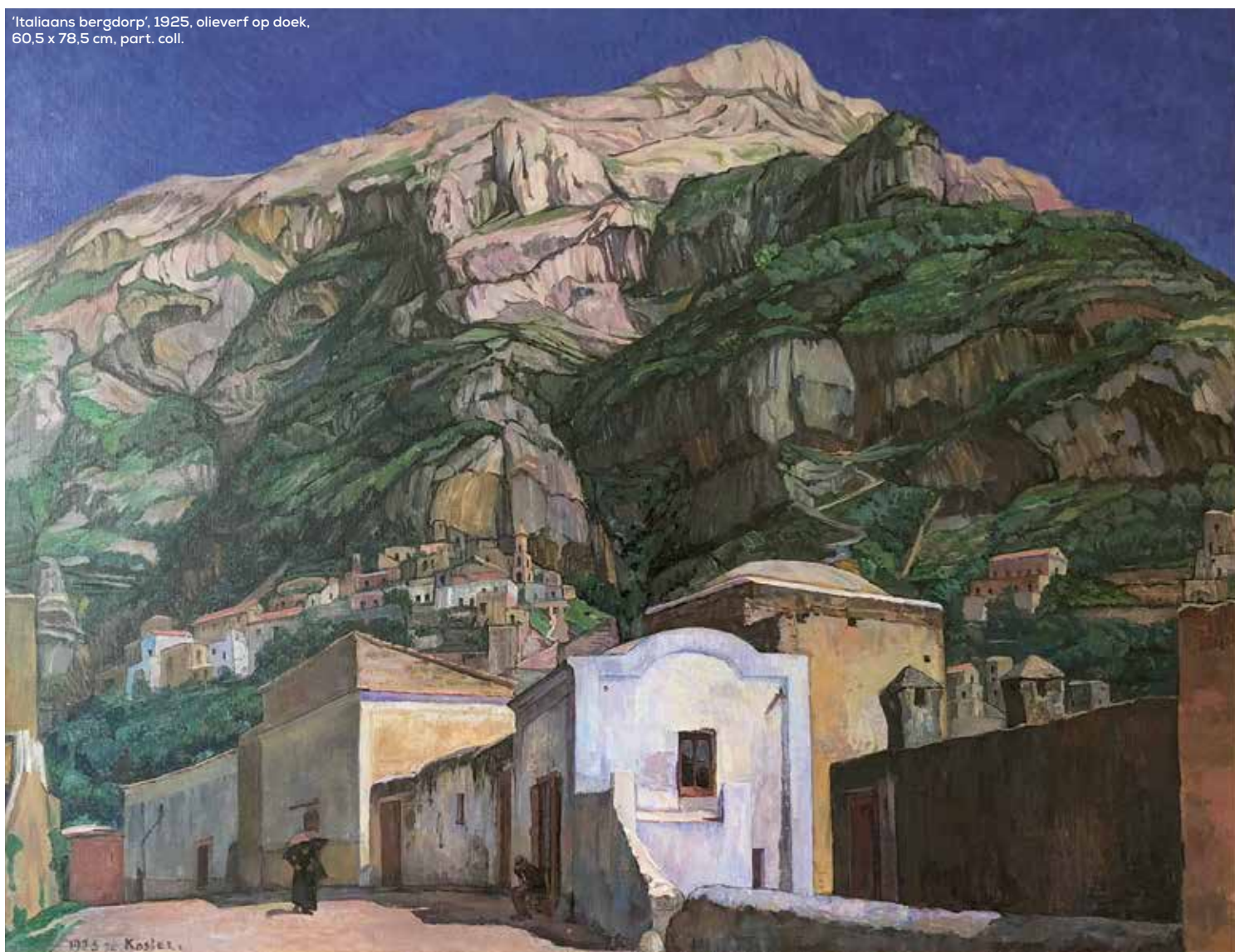
Stedelijk Museum Alkmaar

RUDI VAN DE WINT

REISLUSTIG & LEERGIERIG

Stilzitten was niets voor [Jo Koster](#). Haar hele leven reisde ze van de ene kunststad naar de andere en haar schilderijen veranderden mee. Een overzichtstentoonstelling brengt haar werk, dat na haar dood verspreid raakte, bijeen. DOOR JOKE DE WOLF

'Italiaans bergdorp', 1925, olieverf op doek,
60,5 x 78,5 cm, part. coll.

'Staphorster meisje op 't land', z.j., olieverf op doek, 77 x 68 cm, part. coll.

'Zeeuws interieur', 1896, olieverf op doek, 73 x 100 cm, ICEAC CFVV, Domburg

Het eerste huis waar kunstenaar Jo Koster (1868-1944) langer dan vier jaar zou wonen, betrok ze in 1910. Ze was toen 42 jaar oud.

Ze liet het huis in Hattem zelf bouwen en noemde het 'Het honk'. Ondanks die naam kon ze ook hier niet eindeloos blijven. Na twintig jaar verliet ze haar thuisbasis weer. De naam Jo Koster is verre van bekend bij het grote publiek. Eén reden daarvoor is dat er pas veertig jaar na haar dood een overzichtstentoonstelling aan haar werk werd gewijd. Een andere reden is dat kort na haar overlijden al haar persoonlijke documenten, brieven en schetsen zijn verdwenen, als gevolg van de Tweede Wereldoorlog. Veel van haar schilderijen en tekeningen zijn verspreid over Nederland en daarbuiten bewaard gebleven. Daarbij is haar werk moeilijk in een hokje te plaatsen; rusteloos als ze was, doorliep ze een scala aan stijlen en technieken. Soms was

haar werk pointillistisch, dan weer geïnspireerd op het realistische werk van de schilders van Barbizon of juist het experimentele postimpressionisme van Gauguin en Van Gogh.

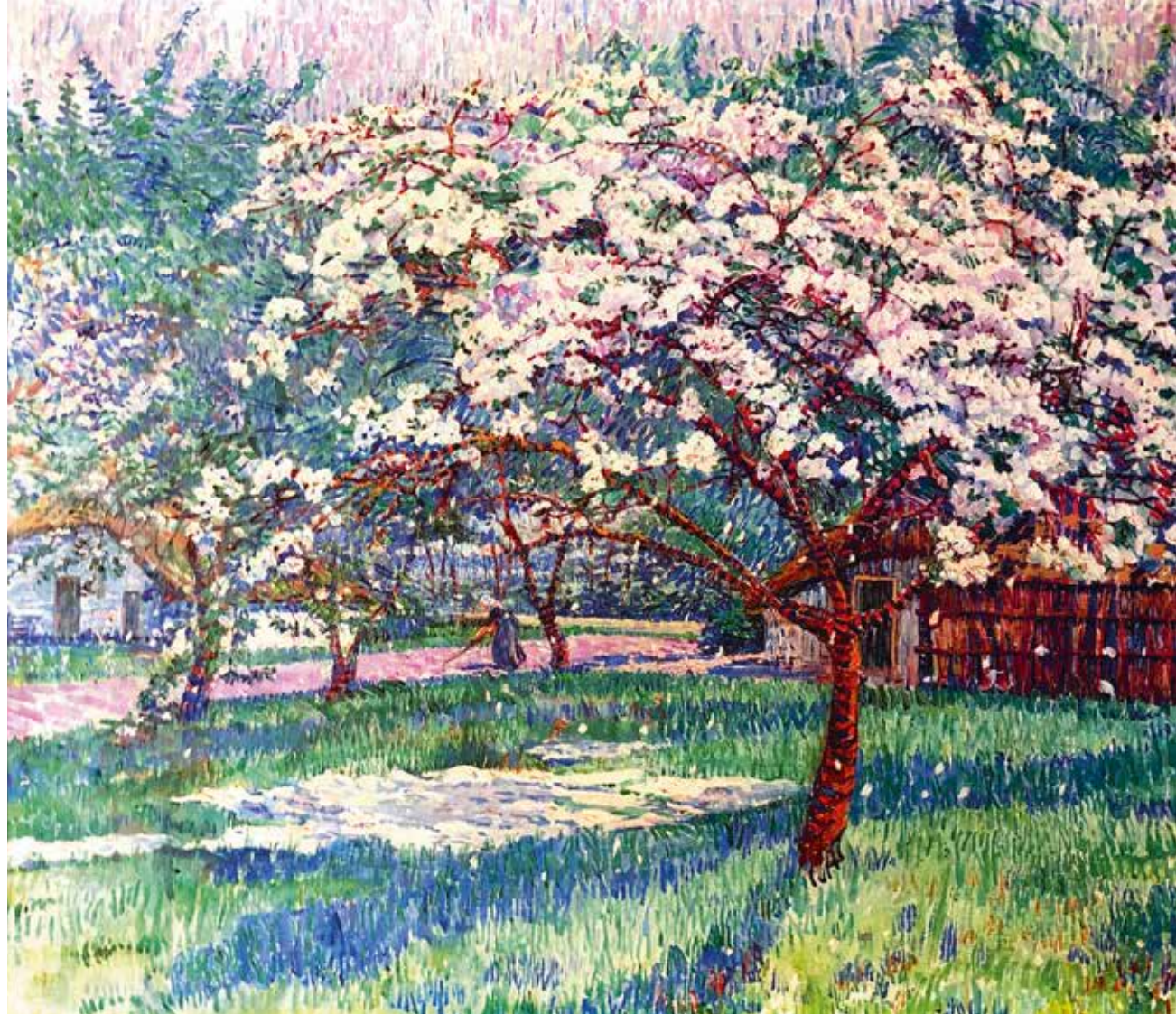
Na meerdere kleine tentoonstellingen de afgelopen jaren, onder andere in Amersfoort, Zwolle en Staphorst, zijn nu maar liefst 65 schilderijen en grafische werken van Koster te zien in het Marie Tak van Poortvliet Museum in het Zeeuwse Domburg, in de tentoonstelling 'Stug en stoer'. Die bevat ook zo'n 35 werken van de Duitse kunstenaar Dora Koch-Stetter (1881-1968).

WONDERDING

De vele plaatswisselingen zijn in Koster's schilderijen en tekeningen terug te zien. Ze legde niet alleen de landschappen vast, ook de mensen in die verschillende omgevingen hadden haar belangstelling. Vaak zette ze één persoon centraal, iemand in streekdracht, verdiept in een eenvoudige bezigheid als borduren of grasmaaien. Het reizen begon al toen ze nog maar net geboren was. Jo Koster kwam in 1868 in

Kampen ter wereld, als derde kind van een legerofficier. Vanwege het beroep van vader Koster zou het gezin steeds verhuizen. Via Groningen, Amstelveen en Haarlem kwamen ze in Dordrecht terecht. Jo werd op de Middelbare Meisjesschool aangemoedigd in tekenen en handenarbeid en kreeg lessen van de jonge realistische schilder Roland Larij (1855-1932). Hoewel Koster in 1885 naar Amsterdam vertrok, zou ze haar leven lang verbonden blijven met Dordrecht. Op haar zeventigste verjaardag, in 1932, organiseerde het Dordrechtse Museum een tentoonstelling van haar werk.

In Amsterdam volgde ze de Rijksnormaalschool voor Teekenonderwijs, een lerarenopleiding in het destijds gloednieuwe Rijksmuseum. Ze viel op bij haar klasgenoten. Haar vriendin en medeleerling Augustine Obreen (1866-1953) herinnerde zich in 1917: "Ik zie haar nog met haar kort geknipte haren, haar frissche roode wangen, boven het groote schilderschort, eenigszins stug tegen de medeleerlingen, onafgebroken aan het werk. Ze had al een

'De Bleek', 1917, olieverf op doek, 55 x 62 cm, part. coll.

eigen atelier toen nog niemand van ons zo'n wonderding aanschouwd had en ternauwernood was het eindexamen volbracht en de akte middelbaar gehaald, of ze werkte van 's morgens tot 's avonds, groote stilleven in olieverf en model." Het was de tijd dat ook impressionisten als George Breitner, Isaac Israëls en Suze Robertson de Amsterdamse straten en het nachtleven vastlegden.

Koster vertrok echter naar Rotterdam, om daar een jaar tekenen en schilderen te studeren. Daarna reisde ze rond, exposeerde regelmatig en had een lucratieve praktijk met het tekenen van portretten in pastelkrijt.

Maar ze wilde meer: de grens over. In 1894 verhuisde ze naar Parijs, waar ze hoopte te kunnen leren van gerenommeerde schilders, maar ze weigerde enkel te studeren volgens de academische normen van de Parijse salons. Na enkele maanden ontdekte ze dat in Brussel de lessen wél naar haar smaak waren. Ze voelde zich thuis bij de na-effecten van de vernieuwingsgezinde, internationaal georiënteerde kun-

stenaarsvereniging Les XX (Les Vingt), die in 1893 uit elkaar was gevallen. De opvolgers noemden zich 'La libre esthétique'; ze hadden zich bevrijd van het academische korset. Koster nam die vrijheid graag over. In de zomer van 1894 werkte ze op Walcheren en twee jaar later schilderde ze een handwerkende vrouw in Zeeuwse dracht, verstild voor het raam. Later is de invloed

JO KOSTER VOELDE ZICH THUIS BIJ KUNSTENAARS DIE ZICH BEVRIJDDEN VAN HET ACADEMISCHE KORSET.

van Les XX sterker te zien, bijvoorbeeld in een staalgravure uit 1898 van een jonge vrouw met sierlijk, langgerekt gezicht en neergeslagen blik, een portret dat sterk doet denken aan de werken van Jan Toorop in die tijd, de Nederlander die vanaf 1884 bij Les XX had gehoord.

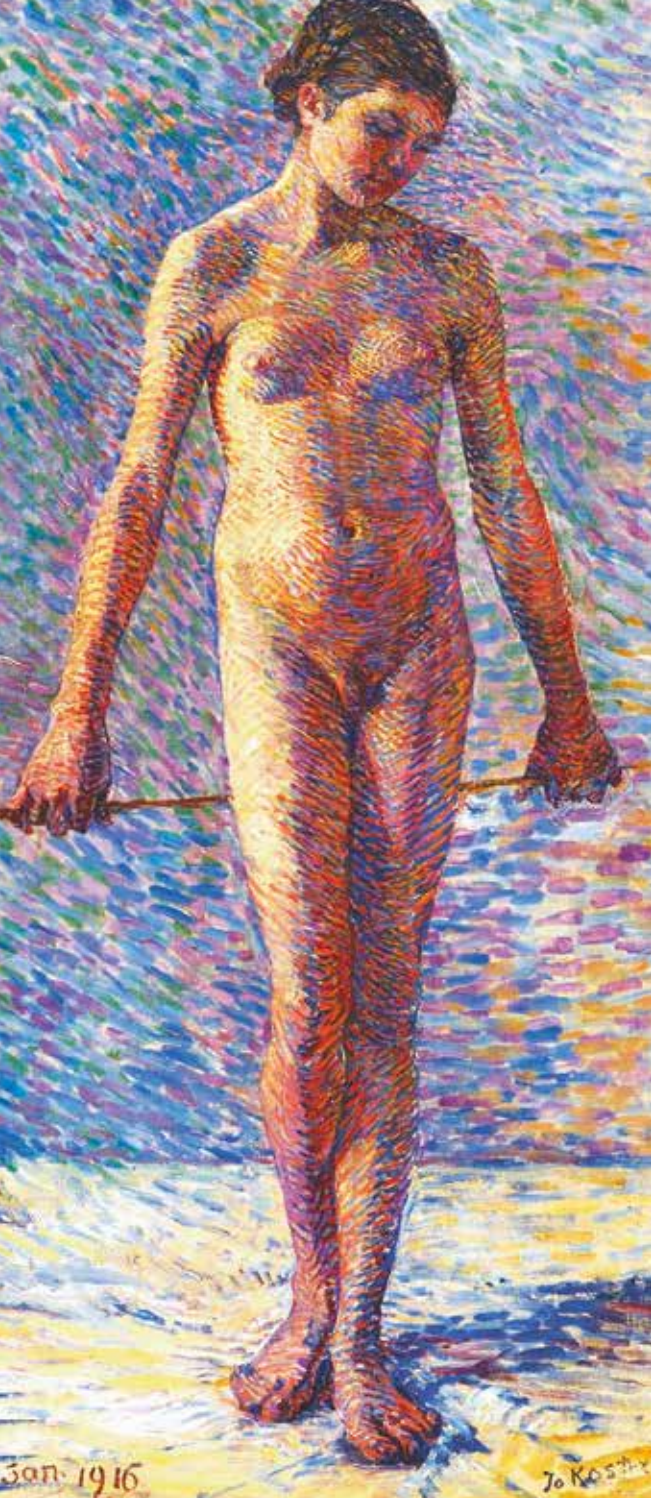
'OPFRISCHING'

Vanwege haar brede interesse in stijlen en technieken wordt Koster's houding tegenwoordig wel vergeleken met die van Vincent van Gogh (1853-90). Net als hij bleef

ze altijd werken naar de zichtbare werkelijkheid. Ook nam ze meerdere motieven van Van Gogh over, zoals een bloesemboom, een wever aan een weefgetouw en een stilleven van uitgebloeide zonnebloemen.

Ook de innerlijke onrust deelde ze met van Gogh. In 1897 vertrok Koster weer uit Brussel. Na twee moeilijke jaren in Den

Haag, waar ze een verloving verbrak toen ze na een operatie hoorde dat ze geen kinderen zou kunnen krijgen, verhuisde ze naar Laren. Via vrienden op de juiste plekken kreeg ze veel portretopdrachten, maar ook het Gooi begon haar te benauwen en ze verhuisde naar Zwolle. Na een periode waarin ze onzeker was over hoe ze verder moest in het schilderen, kreeg ze, 'ene opfrissing', zoals ze het zelf noemde, van de invloedrijke kunstpedagoog H.P. Bremmer. Hij legde haar uit dat ze opnieuw moest beginnen en moest proberen alles

wat ze tot dan toe had geleerd, te vergeten. Die raad volgde ze op. In Hattem vond Koster vervolgens inspiratie in de schilderachtige straatjes. Ze schilderde er een aardappels schillende vrouw, zittend op de grond met haar rug tegen een muur, haar ogen enkel gericht op de schillen van de aardappels.

TWEDEHANDS RENAULT

Het blijven op één plek bleek Koster goed te doen. In 1913 nam ze met twee schilderijen deel aan de tentoonstelling 'De Vrouw 1813-1913', aan een groepstentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam en aan een expositie van de Bremmergroep in 1914. Critici omschreven haar inzendingen

Dora Koch-Stetter, 'Zelfportret', 1913, olieverf op doek, 34 x 34 cm, Kunstmuseum Ahrenshoop

Koster en Koch-Stetter

In 'Stug en stoer' wordt het werk van Jo Koster naast dat van haar Duitse evenknie Dora Koch-Stetter (1881-1968) geplaatst, met als parallel dat ze zich allebei ontwikkelden van traditionele tot moderne kunstenaars. Beiden volgden een tekenopleiding met lesbevoegdheid. Koch was leerling van de impressionistische schilder Lovis Corinth, later werd de avant-gardist Arthur Segal haar leermeester. Vanaf 1911 verbleef ze in de Duitse kunstenaarskolonie Ahrenshoop. Jo Koster schilderde meerdere keren op Walcheren en hield haar leven lang contact met in de kunstenaarskolonie Domburg werkende kunstenaars.

◀ 'Bloot meisje' (detail), 1916, olieverf op doek, 54 x 27 cm, part. coll.

gen als 'knap en krachtig'. Intussen verdiende ze haar geld onder andere met het maken van boekillustraties. Toch kon Koster nog altijd moeilijk stilzitten. Vanwege de Eerste Wereldoorlog moest ze een paar jaar in Nederland blijven, maar in 1921 maakte ze reizen naar Beieren, Bretagne en Gstaad en in 1923 vertrok ze voor langere tijd naar Italië. In het kunstenaarsstadje Positano, in de buurt van Napels, zou ze ruim een jaar blijven. Later verbleef ze meerdere zomers in het Bretonse schildersdorp Concarneau en in 1930 trok ze met twee vriendinnen in een tweedehands Renault door Europa. Ze schilderde overal landschappen, zoals altijd in uiteenlopende stijlen: de daken van San Gimignano vatte ze in haast fotorealistische stijl, op een groentemarkt in Bretagne experimenteerde ze in een losse stijl met dikke verfstreken.

Vanaf 1934 gaf ze Het honk op voor een verblijf in Den Haag, waar ze op voordracht van de Hongaars-Nederlandse kunstenaar Vilmos Huszár, voormalig lid van De Stijl, aansluiting vond bij het

Haagse kunstenaarsgenootschap Pulchri Studio.

In 1942 moest ze, net als 300.000 andere kustbewoners, op last van de Duitse bezetter evacueren, vanwege het aanleggen van de Atlantikwall. Koster kwam terecht in Zaltbommel. Tijdens het logeren bij een vriendin in het Gelderse Heesum overleed ze na een ziekbed van een paar maanden, een dag voor haar 76e verjaardag, in 1944. Enkele maanden later moest deze vriendin het huis verlaten vanwege de Slag om Arnhem, het huis werd daarna geplunderd. Ook schilderijen en tekeningen verdwenen, net als de meeste van Jo Koster's dagboeken, foto's, brieven en schetsboeken. Zelfs haar bezittingen konden niet lang op één plaats blijven.

Joke de Wolfis kunstcriticus

'Stug en stoer, de weg van Jo Koster en Dora Koch-Stetter', 3 juli t/m 12 februari, Marie Tak van Poortvliet Museum, Ooststraat 10a, Domburg; ma t/m zo 10-17; MK geldig; publicatie (uitgeverij De Factory); marietakmuseum.nl